

OLIV TA'LIM TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: DOLZARB TENDENSIYALAR VA STRATEGIYALAR

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OLIV TA'LIM TIZIMI BOSHQARUV XODIMLARINING MENEJERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Raximov Mirvali Donayevich

Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari markazi, tadqiqotchi

mirvali_rakhimov_90@mail.ru

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimida boshqaruv xodimlarining menejerlik sifatlarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari va amaliy omillari tahlil qilinadi. Oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan institutsional islohotlar, raqamli transformatsiya jarayonlari hamda boshqaruvning zamonaviy modellari rahbar kadrlardan yangi kompetensiyalarni talab etishi asoslab beriladi. Tadqiqot natijasida menejerlik sifatlarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari etakchilik va menejmentga oid ilmiy qarashlar bu jarayonning ilmiy asoslarini yaratishda muhim ahamiyat kasb etishi va ularning rivojlanish tendensiyalari haqida atroflicha o'zining fikr va mulohazalari keltirilganligini guvohi bo'lamiz.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim, boshqaruv, menejerlik sifati, liderlik, strategik boshqaruv, kompetensiya, raqamli transformatsiya, tendensiya.

ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ МЕНЕДЖЕРСКИХ КАЧЕСТВА УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КАДРОВ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Рахимов Мирвали Донаевич

исследователь Центра исследований развития высшего образования

Аннотация. В данной тезисе анализируются теоретико-методологические основы и практические факторы развития менеджерских качеств управленческих кадров системы высшего образования Республики Узбекистан. Обосновывается, что институциональные реформы, осуществляемые в системе высшего образования, процессы цифровой трансформации, а также современные модели управления требуют от руководящих работников формирования новых компетенций. По результатам исследования определены приоритетные направления развития менеджерских качеств; показано, что научные взгляды на лидерство и менеджмент играют важную роль в создании научных основ данного процесса, а также представлены развернутые авторские выводы и суждения о тенденциях их развития.

Ключевые слова: Высшее образование, управление, менеджерские качества, лидерство, стратегическое управление, компетенция, цифровая трансформация, тенденция Высшее образование, управление, менеджерские качества, лидерство, стратегическое управление, компетенция, цифровая трансформация, тенденция.

DETERMINANT FACTORS IN THE DEVELOPMENT OF MANAGERIAL COMPETENCIES OF ADMINISTRATIVE STAFF IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Mirvali Donayevich Rakhimov

Researcher at the Center for Higher Education Development Research

Annotation. This thesis analyzes the theoretical and methodological foundations as well as the practical factors influencing the development of managerial qualities of administrative personnel in the higher education system of the Republic of Uzbekistan. It substantiates that the institutional reforms implemented in the higher education system, the processes of digital transformation, and modern management models require the formation of new competencies among managerial staff. Based on the

research findings, priority directions for the development of managerial qualities have been identified. It is demonstrated that scholarly perspectives on leadership and management play a significant role in establishing the scientific foundations of this process. The paper also presents comprehensive authorial conclusions and reflections on the trends of their development.

Keywords: Higher education, management, managerial qualities, leadership, strategic management, competence, digital transformation, trend.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" sohada tub islohotlarni amalga oshirishni nazarda tutadi [1]. Bugungi kunda har qachongidan ham ko'proq ta'limni boshqarish tizimida yangi avlod boshqaruv kadrlariga ehtiyoj sezilmoqda. Menejmentdagi tizimli o'zgarishlar, jamiyat hayotini demokratlashtirish, bozor munosabatlari sharoitida ishlay olish, raqamli transformatsiya jarayonlariga moslashish kabilar zamonaviy rahbardan yuqori darajadagi menejerlik sifatlarini talab etadi. Globallashuv va raqobat kuchayib borayotgan sharoitda oliy ta'lim tizimining samaradorligi bevosita boshqaruv sifatiga bog'liqdir. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan oliy ta'lim muassasalarining akademik mustaqilligini kengaytirish, xalqaro reytinglarga integratsiyalashuv va boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim tizimida menejerlik sifatlarini rivojlantirish quyidagi omillar bilan belgilanadi:

1. Normativ-huquqiy omil

Qonunchilik bazasining takomillashuvi boshqaruvning aniq mexanizmlarini belgilab beradi. Huquqiy asoslar rahbarlarning vakolatlari va mas'uliyatini kengaytirib, natijadorlikni oshirishga xizmat qiladi.

2. Institutsional omil

Oliy ta'lim muassasalariga berilgan akademik va moliyaviy mustaqillik boshqaruv xodimlaridan strategik rejalashtirish, moliyaviy menejment va risklarni boshqarish kompetensiyalarini talab etadi. Mazkur omillar guruhiga davlat siyosati darajasidagi islohotlar, me'yoriy-huquqiy baza, tizimli o'zgarishlar kiradi. O'zbekistonda so'nggi yillarda bu borada muhim qadamlar tashlandi. Jumladan, Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzurida Oliy ta'lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti faoliyat yuritmoqda [2].

3. Kadrlar salohiyati va uzluksiz kasbiy rivojlanish

Rahbar kadrlarning muntazam malaka oshirishi, xalqaro tajriba almashinuvi va treninglarda ishtiroki menejerlik sifatlarini shakllantirishning muhim omilidir. Zamonaviy rahbar quyidagi kompetensiyalarga ega bo'lishi zarur:

- strategik fikrlash;
- liderlik va motivatsiya berish;
- samarali kommunikatsiya;
- jamoani boshqarish;
- innovatsion qarorlar qabul qilish.

4. Raqamli transformatsiya omili

Raqamli boshqaruv tizimlarining joriy etilishi boshqaruv jarayonini optimallashtiradi. Elektron hujjat aylanishi, masofaviy monitoring va ma'lumotlar tahlili asosida qaror qabul qilish tizimi rahbarlardan raqamli kompetensiyalarni talab qiladi.

5. Korporativ boshqaruv va tashkilot madaniyati

Shaffoflik, ochiqlik va natijadorlikka asoslangan boshqaruv madaniyati menejerlik sifatlarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Rahbarning shaxsiy xususiyatlari, kasbiy tajribasi, o'z ustida ishlashga intilishi, yangilikka ochiqligi kabi omillar ham menejerlik sifatlarining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim menejeri innovatsion faoliyatga tayyor bo'lishi, ijodiy yondashuv asosida original, noan'anaviy qarorlarni qabul qila olishi, jamoa bilan hamkorlikda ishlashi lozim. [3] Shuningdek, zamonaviy rahbar strategik, mantiqan fikrlash, jamoani ruhlantirish va o'zining tashabbuskorligi bilan ilhomlantirish, strategik qaror qabul qilish va butun

mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, samarali muloqot va tinglash ko'nikmalariga ega bo'lishi talab etiladi.

Menejerlik sifatlarini rivojlantirishning uchta asosiy ustuniga to'xtalamiz: xalqaro tajriba, raqamli transformatsiya va zamonaviy rahbarlik modellari.

1. OTM boshqaruvida "Akademik liderlik" modeli

An'anaviy "rektor-buyruqboz" tizimidan "lider-menejer" tizimiga o'tish quyidagi sifatlarni talab etadi:

- **Transformatsion liderlik:** Jamoani faqat buyruq bilan emas, balki umumiy g'oya va strategik maqsadlar bilan ilhomlantirish.

- **Emotsional intellekt (EQ):** Professor-o'qituvchilar va talabalar bilan samarali muloqot o'rnatish, jamoadagi ijtimoiy muhitni sog'lomlashtirish.

- **Tadbirkorlik tafakkuri (Entrepreneurial mindset):** Universitet intellektual mulkini tijoratlashtirish (spin-off korxonalar tashkil etish) va grantlar bilan ishlash.

2. Rivojlangan davlatlar tajribasi

O'zbekiston sharoitida quyidagi modellarni adaptatsiya qilish mumkin:

Davlat	Boshqaruv xususiyati	O'zbekistonga tatbiq etish imkoniyati
Finlyandiya	Akademik erkinlik va jamoaviy qaror qabul qilish.	Kafedra mudirlarining vakolatlarini kengaytirish.
AQSH	Universitet "Endowment" fondlari va fund-raising.	Bitiruvchilar assotsiatsiyasi orqali investitsiya jalb qilish.
Janubiy Koreya	Ta'lim va sanoat klasteri (University-Industry collaboration).	Texnoparklar va innovatsion markazlarni OTM boshqaruviga integratsiya qilish.

3. Raqamli Menejment (EdTech va Data Analytics)

Zamonaviy menejer ma'lumotlarga tayanib qaror qabul qilishi shart. Buning uchun u quyidagi tizimlarni boshqara olishi kerak:

- **HEMIS tizimi tahlili:** Talabalarning o'zlashtirishi va o'qituvchilar faoliyatini real vaqt rejimida monitoring qilish.

- **LMS (Learning Management Systems):** Masofaviy ta'lim sifatini nazorat qilish va resurslarni optimallashtirish.

- **ERP tizimlari:** Universitetning moliyaviy va inson resurslarini avtomatlashtirilgan holda boshqarish.

Zamonaviy oliy ta'lim boshqaruvi an'anaviy ma'muriy modeldan strategik menejment modeliga o'tishni talab etadi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, oliy ta'lim muassasalarida samarali boshqaruv rahbarlarning liderlik salohiyati va innovatsion fikrlashiga bevosita bog'liq.

Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida:

- kompetensiyaga asoslangan kadrlar siyosatini joriy etish;
- boshqaruv samaradorligini baholash indikatorlarini ishlab chiqish;
- rahbar kadrlar uchun milliy trening dasturlarini yaratish;
- xalqaro akkreditatsiya talablariga mos boshqaruv mexanizmlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, oliy ta'lim tizimida boshqaruv xodimlarining menejerlik sifatlarini rivojlantirish kompleks yondashuvni talab etadi. Quyidagi ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish tavsiya etiladi:

1. Kompetensiyaga asoslangan boshqaruv modelini joriy etish.
2. Rahbar kadrlar uchun uzluksiz malaka oshirish tizimini takomillashtirish.
3. Raqamli boshqaruv infratuzilmasini kengaytirish.
4. Strategik rejalashtirish va samaradorlik monitoringini kuchaytirish.
5. Korporativ boshqaruv tamoyillarini to'liq joriy etish.

Natijada oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshligi va ta'lim sifati oshadi. Oliy ta'lim tizimi xodimlarining menejerlik sifatlarini rivojlantirish, ularning kasbiy faoliyatini yangi bosqichga olib chiqish uchun muhim omil hisoblanadi. Bu jarayonda nazariy qarashlarning ahamiyati beqiyosdir. Ilmiy asoslangan yondashuv, strategik

fikrlash, tizimli yondashuv va liderlik fazilatlari xodimlarni zamonaviy menejment talablariga moslashtiradi va oliy ta'lim muassasalarini raqobatbardosh, innovatsion va barqaror rivojlanishga yo'naltiradi. Shu boisdan, oliy ta'lim tizimi xodimlarining menejerlik salohiyatini oshirishda nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish, maxsus o'quv kurslari, seminar-treninglar va kouching dasturlarini yo'lga qo'yish dolzarb vazifa sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni
2. Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 11-iyuldagi VMQ-415-son qarori.
3. Urgency and relevance of dissertation subject. // inlibrary.uz
4. Sharifxo'jaev M., Abdullaev Yo. Menejment. Darslik. –T.: O'qituvchi, 2001 y.